

Kapitola druhá

Vychovávali nás spolu, bol medzi nami rozdiel necelého roka. Nemusím vraviť, že akékoľvek hádky alebo roztržky nám boli cudzie. Naše priateľstvo posväcovala harmónia a rozdiely v povahe nás iba zblížovali. Alžbeta bola pokojnejšia a sústredenejšia; ja som bol zápalitejší a väčšmi ma trápil smäd po poznaní. Ona venovala svoju pozornosť krehkým básnikom a príroda, ktorá obklopovala náš domov – jemné siluety vrchov, mlčanie zimy a letné búrky – poskytovala príhodný rámec jej záľube. Kým ona sa kochala vznešeným zjavom vecí, mňa tešilo prenikať k ich podstate. Svet bol pre mňa tajomstvom, ktoré som túžil odhaliť.

Keď sa sedem rokov po mne narodil druhý syn, rodičia sa úplne vzdali túlavého života a usadili sa v rodnej krajine. Dni trávili v ústraní, v dome na vidieku pri brehoch jazera. Patrilo k mojej povahe vyhýbať sa davu a iba k niekoľkým ľuďom som sa vedel vášnivo pripútať. Preto mi väčšina spolužiakov bola ľahostajná; k jednému z nich ma však viazali putá najužšieho priateľstva. Henry Clerval bol synom obchodníka zo Ženevy. Mal jedinečné nadanie a fantáziu. Miloval ťažkosti a nebezpečenstvá samy pre seba. Prečítal veľa romantických príbehov a kníh o rytieroch. Skladal hrdinské piesne a nútil nás, aby sme účinkovali v hrách, v ktorých vystupovali postavy z dávnych legiend; predstavovali sme šľachtickú družinu, ktorá prelieva krv, aby oslobodila Svätý hrob.

Nikto nemohol mať šťastnejšie detstvo ako ja. Keď som sa pohyboval v cudzích rodinách, jasne som si uvedomoval, aký je osud ku mne štedrý, a vďačnosť posilňovala vo mne synovskú lásku. Moja búrlivá povaha sa našťastie nevybýjala v detských hrách, ale v túžbe po poznaní. Táto túžba však nebola všeobecná; nezaujímal ma štruktúra jazykov, ani vládne systémy, ani politika štátov. Túžil som spoznať tajomstvá neba a zeme; obracal som zvedavosť k metafyzickým, a či vo vyššom zmysle fyzickým tajomstvám sveta.

Clerval sa zatiaľ zaoberal mravnými vzťahmi vecí. Témou mu bolo pestré javisko života, cnosti a činy hrdinov. Chcel, aby sa aj jeho meno dostalo do jedného z príbehov, ktoré ho tak očarili. Nežná Alžbetina duša bola večným svetielkom nášho pokojného domova. Jej sympatie, úsmev, ligot jej nebeských očí požehnal naše podujatia. Svojou láskavosťou zjemňovala moju samotársku, štúdiu oddanú povahu. A Clerval – mohol azda jeho šľachetný duch podľahnúť zlu? A predsa, nemusel byť taký dokonale ľudský, taký veľkorysý vo svojej štedrosti, taký láskavý a nežný, keby sa nebol ohrieval ma výslní jej dobrotivosti.

S neobyčajným potešením vraciam sa k mojim detským spomienkam, do čias, keď mi ešte nešťastie nepoznamenalo myseľ a predstavy o prospechu, ktorý ľudstvu prinesiem, nevystriedali pochmúrne, obmedzené úvahy nad vlastným osudom. Zároveň však, keď hovorím o svojom detstve, vyberám udalosti, ktoré neskôr nepozorovateľne viedli k môjmu pádu; lebo keď hľadám zrod vášne, ktorá potom usmerňovala moje kroky, vidím, že vyviera ako horská rieka zo skrytých a takmer zabudnutých zdrojov; jej mocný prúd však odniesol všetky moje nádeje a radosti.

Prírodoveda riadila môj osud; chcem preto v tomto rozprávaní uviesť fakty, ktoré predurčili môj záujem o túto vedu.

Keď som mal trinásť rokov, vybrali sme sa na výlet do kúpeľov v Thonone. Nepriazeň počasia nás prinútila zdržiavať sa v miestnom hostinci. Tam som náhodou objavil zväzok prác Cornelia Agrippu. Listoval som v ňom bez záujmu, ale teória, údaje, ktoré tam Agrippa uvádza, čoskoro zmenili ľahostajnosť na nadšenie. Mysel' mi ožiarilo nové svetlo a plný radosti zdôveril som sa so svojím objavom otcovi. Otec sa letmo pozrel na prvú stranu knihy a povedal: „Á, Cornelius Agrippa! Drahý Viktor, nestrácaj s tým čas, je to staré haraburdie.“

Keby si bol otec miesto toho dal námahu, aby mi vysvetlil, že Agrippove teórie čas úplne rozvrátil a nastolil moderný systém vedy, ktorý bol omnoho účinnejší ako staroveký, iste by som bol odhodil Agrippu nabok a môj osud by sa bol azda uberal celkom iným smerom. Ale povrchný pohľad, ktorým si otec premeral knižku, ma nijako nepresvedčoval, že pozná jej obsah; plný zvedavosti pokračoval som teda v čítaní.

Len čo sme sa vrátili domov, zaobstaral som si všetky diela tohto autora. Po ňom prišiel na rad Paracelsus a Albertus Magnus. S pôžitkom som hltal divé fantázie týchto spisovateľov, videl som v nich poklady, ktoré okrem mňa pozná málo smrteľníkov. Spomínal som svoju naliehavú túžbu preniknúť do tajov prírody; napriek usilovnej práci a vynikajúcim objavom moderných filozofov odchádzal som od štúdia neuspokojený a rozladený. Sir Isaac Newton sa vraj priznal, že si prichodí ako dieťa, ktoré zbiera mušle na brehu nepreskúmaného mora pravdy. Jeho nasledovníci sa i môjmu detskému chápaniu zdali ako začiatočníci, ktorí sa dávajú na tú istú cestu.

Nevzdelený sedliak videl živly okolo seba, poznal ich praktické využitie. Najučenejší filozof nevedel omnoho viac. Odhalil čiastočne tvár prírody, ale jej nespočítateľné črty boli ešte

vždy záhadou. Mohol rozčleňovať, anatomizovať a pomenúvať; ale nehovoriac o prvotnej príčine, i druho- a treťoradá príčiny boli mu úplne neznáme.

Toto boli knihy a muži, ktorí prenikli hlbšie a vedeli viac. Uveril som tomu, o čom ma presviedčali, a stal som sa ich žiakom. Zdá sa azda čudné, že sa čosi také mohlo stať v osemnástom storočí; ale hoci som na škole v Ženeve dostával vzdelanie, bol som v oblasti svojho obľúbeného štúdia vlastne samoukom. Môj otec nebol vedecky založený, a tak som zápasil s detskou slepotou, ktorá sprevádzala môj smäd po poznání. Pod vedením nových učiteľov pustil som sa do hľadania kameňa mudrcov života; čoskoro som však venoval všetku pozornosť iba tomu druhému. Bohatstvo ma nezaujímalo, ale akú slávu by si získal objav, ktorý by zbavil človeka chorôb a spravil by ho nezraniteľným!

Takto som sa začas zaoberal prekonanými teóriami a vedený detskými úvahami zmiešaval som tisíc najrozličnejších systémov, až kým jedna udalosť nezmenila tok mojich myšlienok.

Keď som mal asi pätnásť rokov, strhla sa nad naším domom pri Belrive hrozitánska búrka. Prichádzala spoza končiarov Jury a dunenie hromu sa ozývalo naraz z rôznych strán oblohy. Zvedavo a s pôžitkom som pozoroval priebeh búrky. Sčista-jasna som zazrel, ako zo starého krásneho duba neďaleko nášho domu vyrazil záblesk plameňa; a len čo prenikavé svetlo zhaslo, zmizol aj dub a zostal iba obhorený kýpeľ. Keď sme sa tam nasledujúceho rána vybrali, našli sme strom nepredstaviteľne zničený. Úder ho nerozčesol, ale priam rozsekal na triesky.

I predtým som poznal najznámejšie zákony elektriny. Tu nás však sprevádzal muž, ktorý vynikal znalosťou prírodovedy a katastrofa ho tak vzrušila, že sa pustil do výkladu teórie